

Psihološke osnove upitnih zdravstvenih praksi: Prvi rezultati projekta Reason4Health

Zorana Zupan¹³, Aleksandra Lazić²³, Danka Purić²³, Marija Branković³⁴⁵ & Iris Žeželj²³

¹ Filozofski fakultet, Institut za psihologiju

² Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju

³ Laboratorija za istraživanje individualnih razlika, LIRA

⁴ Fakultet za medije i komunikaciju

⁵ Institut za filozofiju i društvenu teoriju

Nepridržavanje medicinskih preporuka i nekritičko korišćenje tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine (TKAM) imaju ozbiljne zdravstvene posledice: pogoršanje zdravstvenog stanja, veća stopa smrtnosti, neželjene interakcije među tretmanima. Projekat Reason4Health (<https://reasonforhealth.f.bg.ac.rs/>) ispituje psihološke osnove podložnosti ovakvim upitnim zdravstvenim ponašanjima, a traži ih u sistemu iracionalnih uverenja i dispozicijama poput crta ličnosti i stilova mišljenja. Sistem iracionalnih uverenja okuplja sadržinski različita uverenja kojima je zajedničko da odstupaju od normativnih standarda i da su otporna na kontraargumentaciju, pa tako u njih spadaju i sujeverje, verovanje u teorije zavere i magijska uverenja o zdravlju. U prvoj studiji smo ispitivali čemu su ljudi u Srbiji izloženi kada je reč o TKAM-u: sprovedi smo analizu sadržaja 182 teksta objavljena tokom 6 meseci u najpopularnijim onlajn medijima. Rezultati su ukazali da su biološki tretmani, posebno herbalni proizvodi iz srpske/ruske narodne medicine, najzastupljeniji, da je ton gotovo isključivo pozitivan i da većinom nisu uključena upozorenja o rizicima i merama opreza. Često se koristi pseudonaučni žargon, a prakse se istovremeno promovišu kao drevne, prirodne i jednostavne za primenu. Prakse zabeležene u ovoj studiji su iskorišćene za drugu, čiji je cilj bio a. izrađivanje instrumenata za procenu učestalosti nepridržavanja medicinskih preporuka i korišćenja TKAM i b. ispitivanje povezanosti ovih zdravstvenih ponašanja sa iracionalnim uverenjima. Da bismo bolje razumeli kontekst, počeli smo sa fokus grupama sa lekarima i TKAM praktičarima. Nakon toga smo pilotske instrumente zadali onlajn uzorku od 583 ispitanika i ustanovili da imaju zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Utvrdili smo da namerno nepridržavanje preporuka nije utemeljeno u iracionalnim uverenjima, već u negativnim iskustvima sa zdravstvenim sistemom. S druge strane, sva četiri identifikovana domena primene TKAM praksi (alternativni medicinski sistemi, prirodni proizvodi, "nju ejdž" medicina, rituali/običaji) povezana su sa nizom iracionalnih uverenja, čak i nakon što se kontrolišu sociodemografija, zdravstveni status i iskustva sa sistemom. Rezultati istraživanja su korisni za informisanje zainteresovanih strana o sličnostima i razlikama upitnih zdravstvenih praksi, kao i za kreiranje intervencija u cilju promovisanja racionalnih zdravstvenih odluka.

Ključne reči: nepridržavanje medicinskih preporuka; tradicionalna, alternativna i komplementarna medicina; odgovorno medijsko izveštavanje; iracionalna uverenja